

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національної академії сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного,
доктору історичних наук, професору
Харуку Андрію Івановичу
79012, м. Львів, вул. Героїв Майдану, 32

ВІДГУК

**офіційного опонента на дисертацію ЗВОНКО Ірини Михайлівни
"Трансформації оборонно-промислового комплексу України в суспільно-
політичному дискурсі (1991-2021)", подану до захисту
на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 032 – Історія та археологія. Гуманітарні науки.**

Дослідження є надзвичайно актуальним через центральне значення оборонно-промислового комплексу (ОПК) для гарантування національної безпеки та утвердження політичної незалежності України. Хоча існують численні дослідження, присвячені окремим аспектам розвитку ОПК (економічним, технічним, військовим), комплексний аналіз саме його трансформацій у суспільно-політичному дискурсі від здобуття незалежності до початку широкомасштабної російсько-української війни на початку 2022 р. досі відсутній, що створює наукову лакуну, яку покликана заповнити дана дисертація.

Авторкою доповнено і уточнено роль політичних сил, інституцій влади, аналітичних центрів і ЗМІ у формуванні публічного бачення трансформацій ОПК, проаналізовано вплив зовнішньополітичних чинників, зокрема російсько-української війни та євроатлантичної інтеграції на трансформацію ОПК в українському суспільно-політичному дискурсі.

Якісне опрацювання джерельної бази (парламентські дискусії, урядові стратегії, президентські послання, експертні висновки, матеріали ЗМІ), дозволило реконструювати дискурсивне поле досліджуваної проблеми.

Джерельна база дисертації є комплексною, багаторівневою та репрезентативною для дослідження трансформації ОПК України у суспільно-політичному дискурсі (1991–2021 рр.). Її основу становлять нормативно-правові акти центральних органів влади, стенограми засідань Верховної ради України, парламентські слухання, мемуарні джерела, зокрема спогади політичних і військових діячів, періодична преса, статистично-аналітичні матеріали. Сукупність джерел забезпечує багатовимірний підхід до дослідження комплексу проблем, які порушуються у дисертаційній роботі.

Практичне значення отриманих результатів полягає у введенні до наукового обігу нового документального масиву та фактологічного матеріалу, який може бути використаний у лекційних курсах з військової історії ХХ–ХХІ століть, політології, геополітики, узагальнюючих працях з новітньої історії України та держав пострадянського простору, підручниках, наукових і науково-популярних статтях, а також під час підготовки спеціальних курсів для студентів гуманітарних факультетів закладів вищої освіти (ЗВО) України та курсантів військових ЗВО. Крім того, висновки дослідження мають практичну цінність для розробки державних програм і стратегій розвитку оборонно-промислового комплексу (ОПК), формування концепцій національної безпеки та оборони, підготовки навчальних курсів з історії України, політології, безпекознавства, а також для діяльності органів влади й експертних структур, що опікуються питаннями оборонної промисловості та військово-технічного співробітництва.

З урахуванням проведеного аналізу, здобувачка обґрунтовує наявність наукової прогалини, яка полягає у відсутності комплексного дослідження ОПК, а саме його трансформацій у суспільно-політичному дискурсі від здобуття незалежності до початку широкомасштабної війни 2022 р.

У дисертації коректно визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, що забезпечує чітку методологічну основу.

Мета дисертаційної роботи полягає у комплексному аналізі відображення трансформацій оборонно-промислового комплексу України в суспільно-політичному дискурсі протягом 1991–2021 рр., виявленні основних тенденцій, суперечностей та специфіки інтерпретацій ролі ОПК у національній безпеці та державотворчих процесах.

Відповідно до поставленої мети сформульовано систему дослідницьких завдань, які є логічно узгодженими та охоплюють ключові аспекти

проблематики: генезу та еволюцію ОПК, аналіз публічного дискурсу щодо його трансформацій, оцінку інституційних механізмів тощо.

Об'єктом дослідження визначено оборонно-промисловий комплекс України як складову державної політики та суспільно-політичного дискурсу.

Предмет дослідження – трансформації оборонно-промислового комплексу України та їхнє відображення у суспільно-політичному дискурсі 1991–2021 рр.

Таким чином, між метою, завданнями, об'єктом і предметом дослідження простежується логічна узгодженість, що забезпечує цілісність наукового пошуку та досягнення поставлених результатів.

У дисертаційній роботі обґрунтовано застосовані методологічні принципи, загальнонаукові та спеціально-історичні методи дослідження, що забезпечило комплексний аналіз трансформаційних процесів оборонної галузі держави. Використаний здобувачкою методичний інструментарій є достатнім для досягнення поставленої мети та отримання обґрунтованих результатів. Таким чином, рівень наукової розробленості теми оцінюється як достатній для постановки й вирішення дослідницького завдання, при цьому обґрунтовано доведено наявність невирішених аспектів, що зумовлює доцільність і новизну проведеного дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів є очевидною та полягає у здійсненні комплексного дослідження трансформацій оборонно-промислового комплексу України (1991–2021) крізь призму суспільно-політичного дискурсу, що поєднує аналіз державної політики, експертного середовища та ЗМІ. Авторкою реконструйовано еволюцію уявлень про ОПК від пострадянської конверсійної моделі 1990-х років до концепції стратегічного сектору безпеки в умовах російсько-української війни. Виокремлено ключові етапи дискурсивних трансформацій (1991–2002; 2002–2014; 2014–2021) та показано їх взаємозв'язок із інституційними змінами в галузі.

Водночас здобувачкою доповнено і уточнено:

- роль політичних сил, інституцій влади, аналітичних центрів і ЗМІ у формуванні публічного бачення трансформацій ОПК;
- аналіз впливу зовнішньополітичних чинників, зокрема російсько-української війни та євроатлантичної інтеграції, на трансформацію ОПК в українському суспільно-політичному дискурсі;

- характеристику джерел (парламентські дискусії, урядові стратегії, президентські послання, експертні висновки, матеріали ЗМІ), що дозволяє реконструювати дискурсивне поле досліджуваної проблеми;

Дисертантом опрацьовано значний масив наукових праць, аналітичних матеріалів і джерел, у тому числі таких, що вперше вводяться до наукового обігу. Достовірність основних положень роботи ґрунтується на комплексному підході до аналізу, послідовності аргументації та чіткій узгодженості висновків із цілями дослідження.

Основні положення та висновки дисертаційної роботи відображено у 12 наукових публікаціях, з них одна – у фаховому виданні категорії "А", чотири статті – у вітчизняних фахових виданнях категорії "Б", одна – у міжнародному виданні, 6 у матеріалах науково-практичних конференцій.

Опубліковані праці у своїй сукупності висвітлюють основні концептуальні положення та зміст дисертації, засвідчуючи апробацію її результатів у науковому середовищі. Це забезпечило формування цілісного уявлення про досліджувану проблему та підтвердило обґрунтованість сформульованих висновків.

Структура дисертації є логічною, послідовною та повною мірою відповідає меті й завданням досліджуваної теми. Робота складається зі вступу, основної частини з розділами та підрозділами, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено мету і завдання роботи, сформульовано об'єкт та предмет дослідження, зазначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

Практичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає в їхній можливості використання у воєнно-науковій та освітній діяльності, зокрема для вдосконалення навчальних програм з трансформацій оборонно-промислового комплексу України в суспільно-політичному дискурсі.

Зміст дисертації є цілісним, структурованим і забезпечує повне розкриття теми, а її структура й обсяг відповідають вимогам до робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Робота викладена на належному науковому рівні з дотриманням вимог до мови та стилю, характеризується послідовністю викладу, фаховою термінологією, точністю формулювань і логічністю подання матеріалу. Авторка коректно оперує ключовими поняттями, пов'язаними з трансформаціями

оборонно-промислового комплексу, оформлення узгоджується з вимогами до кваліфікаційних наукових праць, забезпечуючи впорядкованість і зручність сприйняття.

Разом з тим, позитивно оцінюючи здобутки дисертантки, вважаємо за потрібне зазначити такі окремі зауваження та побажання:

1. Визнаючи обґрунтованість сформульованого практичного значення дисертації, варто зауважити на недостатній конкретизації шляхів та інструментів імплементації авторських напрацювань у контексті трансформацій оборонно-промислового комплексу України в суспільно-політичному дискурсі. Дослідження могло б набути більшої прикладної цінності завдяки чіткому формулюванню алгоритмів та рекомендацій щодо їхнього впровадження в діяльність органів військового управління, суб'єктів сектору безпеки й оборони, а також у державне стратегічне планування.

2. Незважаючи на високу наукову якість викладу, текст дисертації інколи характеризується надмірною стилістичною ускладненістю, зумовленою громіздкими синтаксичними структурами та надлишком фактологічного матеріалу в окремих підрозділах, що ускладнює сприйняття логіки аргументації та ідентифікацію основних концептуальних положень дослідження трансформацій ОПК України в суспільно-політичному дискурсі.

3. Попри високу якість дослідження, авторові доцільно врахувати можливість порівняльного аналізу трансформацій українського ОПК із моделями сусідніх країн, що могло б додатково посилити теоретичну глибину узагальнень.

Водночас зазначені зауваження, дискусійні положення та побажання спрямовані на подальше вдосконалення результатів дослідження та ніяк не применшують його загальної високої наукової ваги. Отримані автором результати становлять вагомий внесок у розвиток відповідної галузі знань і можуть бути розвинені в подальших наукових розвідках.

Офіційний опонент вважає, що подана дисертація І. Звонко містить наукову новизну, демонструє формування авторського підходу та є самостійним і оригінальним науковим дослідженням на високому науково-теоретичному рівні. Мета дослідження досягнута, завдання виконані, а робота є завершеною, з новими науково обґрунтованими положеннями та узагальненнями, які в сукупності вирішують актуальне наукове завдання.

Вищезазначене свідчить про те, що дисертаційна робота "Трансформації оборонно-промислового комплексу України в суспільно-політичному дискурсі (1991-2021)" відповідає кваліфікаційним вимогам пунктів 6, 7, 8, 9 "Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), а її авторка Звонко Ірина Михайлівна заслуговує присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 – Історія та археологія. Гуманітарні науки.

Офіційний опонент
професор кафедри історії України,
археології та спеціальних галузей
історичних наук Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
доктор історичних наук
професор

Володимир СТАРКА

